

Západočeská univerzita v Plzni
Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni
Filozofická fakulta
Katedra historických věd
Studijní program Historické vědy
Studijní obor Obecné dějiny

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Robert Knox a rasová teorie
Matěj Pořízek

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a použil jsem pouze uvedené prameny a literaturu.

Rád bych poděkoval Prof. RNDr. Ivo Budilovi Ph.D. Csc.
za cenné rady a vedení při tvorbě této práce.

OBSAH

ÚVOD.....	5
MLÁDÍ A ŠKOLNÍ LÉTA.....	7
POBYT V ZAHRANIČÍ.....	8
VÝUKA A VÝTVOŘENÍ MUZEA.....	13
AFÉRA S BURKEM A HAREM.....	17
ODCHOD Z MUZEA.....	23
RACES OF MAN.....	27
KONEC ŽIVOTA.....	27
ZÁVĚR.....	36
SUMMARY.....	37
ZDROJE A LITERATURA.....	37

1 Úvod

Bakalářská práce se bude zabývat popisem života skotského anatoma Roberta Knoxe a jeho rasovým myšlením – svoji pozornost bych chtěl hlavně zaměřit na knihu *The Races of Men: A Philosophical Enquiry into the Influence of Race over the Destinies of Nations*. Za použití primární a sekundární bych chtěl zjistit, jak vnímal rasy, jaké mezi nimi viděl rozdíly. Rovněž bych chtěl zjistit, jak se jeho myšlenky odlišovaly od jeho současníků.

Práce je tedy popisného charakteru a byla vypracována metodou kompilace zahraniční literatury.

Při svém zkoumání jsem nejvíce vycházel z následujících knih: *Knox: The Anatomist* od Isobel Rae, *The Anatomy of Robert Knox: Murder, Mad Science and Medical Regulation in Nineteenth-Century Edinburgh* od A. W. Batese. Stejně podnětnou a pro zpracování práce důležitou knihou byla *A Sketch of the Life and Writings of Robert Knox the Anatomist* od Henryho Lonsdala, která vyšla roku 1870. Autorem této knihy, která vyšla osm let po Knoxově, je Knoxův žák a pozdější kolega a přítel a jedná se o jeden z prvních pokusů zachytit Knoxův život a dílo. Z této knihy pak vycházejí pozdější publikace věnované Robertu Knoxovi, včetně těch dvou výše uvedených. Zajisté bych měl také zmínit knihu *The Races of Men: A Philosophical Enquiry into the Influence of Race over the Destinies of Nations*, ze které jsem čerpal zejména v závěru práce. Při své práci jsem rovněž využil několika článků, které byly publikovány v odborných časopisech. Pro mou práci byl důležitý například článek *My friend Dr Knox: A pupil writes about the anatomist*, který vyšel v časopise *Surgeon*.

Svou práci bych rád rozdělil do sedmi kapitol. První kapitola se bude zabývat dětstvím Roberta Knoxe a jeho studiem na lékařské fakultě v Edinburgu. V další části práce se pozastavím nad prvními zkušenostmi s cizím prostředím, které získal záhy po ukončení studia, když sloužil jako asistent ve vojenské nemocnici a poté za jeho působení v jižní Africe. Rovněž věnuji pozornost jeho studijnímu pobytu ve Francii, který mě na Knoxe značný vliv, jelikož se tak setkal významnými osobnostmi té doby, které ho silně ovlivnily.

V kapitole třetí pak popíšu, jak se Knox po svém návratu z Paříže snažil vytvořit v Edinburgu anatomické muzeum po vzoru těch, které viděl ve Francii. Budu se snažit vystihnout to, jak dával dohromady první části kolekce, která se poté pod je správou stala

úctyhodnou. Rovněž osvětlím i to, jak se Robert Knox dostal k vyučování studentů, jaký měl v tomto počínání úspěch a jak byl vnímán těm které učil. Další kapitola se bude věnovat aféře Burka a Hara, kteří vraždili nemajetné lidi a jejich těla pak prodávali nic netušícímu Knoxovi jako anatomické subjekty pro jeho pitvy. Této kapitole věnuji velký prostor také proto, že podle mého názoru představuje jakousi hranici v životě dr. Knoxe. Před tím, než vyplula na povrch, byl Knox člověkem, který krácel od úspěchu k úspěchu, ovšem po tomto skandálu začala jeho úspěšně započatá vědecká kariéra pomalu upadat. Těmto letům jeho života věnuji samostatnou kapitolu, která bude následována částí, ve které pohovořím o Knoxově přednáškách o lidských rasách a o knize, která z nich vznikla. Závěru Knoxova života pak věnuji kapitolu poslední.

2 Mládí a školní léta

Robert Knox se narodil 4. září 1791 ve skotském Edinburghu.¹ Rok jeho narození bývá někdy datován do roku 1793. Lonsdale ve své knize píše: „*Dr. Knox's birth is taken from the family Bible, and the same date has to be found in the records of the Royal College of Surgeons, Edinburgh. In some documents and brief biographical notice of the Doctor, the year 1793 has been assigned to his birth.*“² Jméno Robert dostal podle svého otce, jeho matkou byla Mary Sherer nebo Schrerer. Byl pátým synem a osmým dítětem tohoto páru. Knox starší byl učitelem matematiky na George Heriot's School a byl také členem svobodných zednářů.³

Prvního vzdělání se Robertu Knoxovi dostalo od jeho otce, jelikož malý Robert onemocněl neštovicemi.⁴ Od roku 1806 pak navštěvoval Edinburgh High School. Již zde se projevilo Robertovo nadání: „*Apperently without effort, he rose to the head of every class, and came out as Gold Medalist in 1810 – leaving other competitors far behind him in the race for the "blue ribbon" of the year.*“⁵ Knox měl také štěstí na učitele. Ředitelem školy byl schopný Dr. Alexander Adam, který vedl své studenty k pracovitosti, Robertovým učitelem se stal James Grey. Škola dala Robertu Knoxovi dobré základy a z

¹RAE, Isobel, *Knox the Anatomist*, Edinburgh 1964, s. 2.

²LONSDALE, Henry, *A Sketch of the Life and Writings of Robert Knox the Anatomist*, London 1870, s. 4.

³BATES, Alan W., *The Anatomy of Robert Knox: Murder, Mad Science and Medical Regulation in Nineteenth Century Edinburgh*, Eastbourne, s. 13–15.

⁴RAE, s. 3.

⁵LONSDALE, s. 5.

dobré znalosti latiny pak čerpal i na universitě.⁶ Tu začal navštěvovat v listopadu 1810. Edinburská universita měla v té době největší lékařskou fakultu v Británii, kterou navštěvovali mladí lidé z celého světa: „*In Edinburgh, "idle, carefor-nothing" Irish mixed with "indefatigable" Germans, wealthy West Indians, "Good Genevese", "supercilious" Englishmen and "combustible Americans"...*“⁷ Je paradoxem, že Knox neuspěl při své zkoušce z anatomie. Jeho první učitelem tohoto oboru byl Alexandre Monro, který byl již třetím mužem ze své rodiny, který vyučoval anatomii. Po tomto neúspěchu se Robert Knox rozhodl změnit učitele a začal spolupracovat s Johnem Barceyem: „*Barclay was the absolute antithesis of Monro: "as a lecture he was all fire and zeal, and intent that his student should learn"*“⁸ Barceyho studenti navštěvovali nejen přednášky, ale také hojně pitevnu, kde vše viděli v praxi. Tato změna se začala vyplácet a Knox zkoušku splnil. Svá studia úspěšně ukončil v roce 1814 prací "De Viribus Stimulantium et Narcoticorum in corpore sano". Dalším jeho úspěchem byla práce "On the relations subsisting between the time of day and various function of the human body, and on the manner in which the pulsation of the heard and arteries are affected by muscular exertion", která byla otištěna v Edinburgh Medical Journal.⁹ Tato práce se zakládala na pozorování sta lidí, kterým byl v různých částech dne měřen puls, a Knoxovy závěry se zásadně lišily od výsledků jeho vědeckých protějšků.¹⁰

3 Pobyť v zahraničí

První velkou lékařskou zkušenost po absolvování studia Knox získal záhy. 18. července 1815 se odehrála bitva u Waterloo, po níž zůstalo mnoho zraněných. Robert byl vyslán jako vojenský nemocniční asistent do Belgie, kde sloužil u lékaře sira Charlese Bella. Tamní situace byla velmi neutěšená. Zraněných bylo mnoho a místa kam je uložit málo. Často se tak jednalo o místnosti naprosto nevhodné a pacienti často trpěli gangrénou. Operace se prováděly bez anestetik a úspěšnost byla také velice malá. V Belgii strávil Robert Knox tři týdny, po kterých byl poslán zpět do Anglie jako doprovod zraněných

⁶RAE, s. 4–5.

⁷BATES, s. 19.

⁸RAE, s. 6–7.

⁹MACLAREN, I., Robert Knox MD, FRCSEd, FRSEd 1791-1862: The first Conservator of the College Museum, In: Journal of the Royal College of Surgeons of Edinburgh 45, 6, 2000.

¹⁰LONSDALE, s. 8.

vojáků.¹¹ Po návratu do Anglie pracoval v nemocnici pro invalidy v Hilsea. Ani zde však nebyly podmínky nejlepší: „*There were many deads, especially among those me whose health had been broken by service in India and Ceylon, and Knox performed between forty and sixty "dissections" to look for evidence of "hepatic dysentery"...*“¹²

Knoxovo působení v nemocnici skončilo v dubnu 1817, kdy byl poslán do jižní Afriky. Pracovat nepřestal ani na lodi a při plavbě prováděl měření teploty vzduch a moře: „*He used a mercurial thermomether (Fahrenheit's scale), and his observations we made at 6 A.M., at noon, and at 6 P.M. His tables show the remarkable equality of temperature enjoyed as well by the great ocean as by the superincumbet atmosphere. The air and the sea seldom differed more than three of four degrees, and often only one degree of Fahrenheit.*“¹³ Zabýval se i zkoumáním mořských živočichů: „*(he) propunded a theory that some fish possess a six sense (between touch and hearing) so that "the undulation of the water by a tolerably sized ship might affect these organs at a distance, and thus apprize the shark of the presence of a moving body."*“¹⁴ Svá pozorování shrnul do prací *North Atlantic Ocean and the Superincumbet Atmosphere* a *On the Action of the Heart in Fishes*.

Kapská kolonie patřila Britům od roku 1814, předtím byla Holandská. V té době tvořili Evropané asi polovinu tamější populace. Přesto zde však byla poměrně častá povstání a nepokoje jak ze strany některý Holanďanů, tak i ze strany místního obyvatelstva.¹⁵ Podíl na tom měla i špatná ekonomická situace, díky které bylo množství Britských vojenských jednotek v tomto regionu značně omezené. Nejen že v roce 1817 bylo v Kapské kolonii jen 2 700 vojáků, ale řada z nich byli i zločinci a dezertéři.¹⁶ Po svém příjezdu do jižní Afriky Knox nebyl jen lékařem, ale také pokračoval ve výzkumech, které započal při plavbě. Dále se zabýval meteorologií. Po celý rok prováděl měření v oblasti Graaf Reinet. Jeho zájem vzbudila i tamní fauna: „*He marked the habits of wild animals, then shot or entrapped them; he employed men to skin the beast, and to aid him the preparation of artifical or natural skeletons.*“¹⁷ Svůj čas netrávil však jen výzkumem. Často vyjížděl na svém koni, a jelikož byl stále v armádě, naučil se střílet i bojovat

¹¹RAE, 10–12.

¹²BATES, s. 32.

¹³LONSDALE, s. 10.

¹⁴RAE, s. 12–13.

¹⁵BATES, s. 33.

¹⁶RAE, s. 13.

¹⁷LONSDALE, s. 12.

mečem.

Jak jsem se již naznačil výše, obyvatelé kolonie hlavně oblastí kolem hranic se museli vypořádat s nájezdy domorodých obyvatel. Největší vpád za Knoxova působení v jižní Africe se odehrál na přelomu let 1818 a 1819. Osmnáct tisíc domorodců tehdy překročilo hraniční řeku Fish River. Evropanům, kteří byli vyzbrojeni moderními zbraněmi, se podařilo nepřátele odrazit. Po tomto úspěchu zorganizovali výpravu, která měla nájezdníky pronásledovat. Účastnil se jí i Robert Knox, který sloužil u Holandské jednotky vedené Andriesem Stockenstromem a jak se zdá Knox byl úspěšný i v této části svého jihoafrického působení.¹⁸ Stockenstorm sám ocenil Knoxův přínos pro výpravu: „*He had found Knox, ..., to be a man of "great abilities, not only in his medical capacity, but as a man of general knowledge and science, [who] rendered great service, especially in tracking the nature of the distemper, by the dissection of many subject which unfortunately daily presented themselves, and his enlightened political and ethnological views were deeply interesting to me during the many months he remained under my command"*“.¹⁹ Možnost provádět pitvy na obětech konfliktu ještě více podpořila Knoxův zájem o tamní obyvatelstvo: „*He became particularly interested in the anatomical characteristics of the different African peoples and from the early beginning there developed the ethnological theories which he propounded with increasing enthusiasm for the rest of his life.*“²⁰ O tomto jeho vědeckém zájmu svědčí i snaha tamní obyvatelstvo popsat: „*He describe the "Hottentot" (Khoi) and "Bushmen" (San) as "yellow races" (they are now referred to as single race, the Khoisan) quite different from the "warlike, bold and active" "Caffers" (Xhosa) and "Amakosos" (Zulu).*“²¹ Svě působení v jižní Africe Knox ukončil v roce 1820, když 22. října odplul z Kapského města.

Do Anglie doplul na vánoce roku 1820 a svůj čas začal věnovat psaní. Zaznamenal výsledky svých výzkumů z Kapské kolonie. Některé byly publikovány v Edinburgh Medical and Surgical Journal, jiné přednesl na půdě Wernerian Natural History Society, jejíž se stal členem. V těchto statích popsal své zkušenosti s chirurgií, také napsal článek o tasemnicích, které trápily Britské vojáky v jižní Africe, ale věnoval se i kapskému obyvatelstvu a to například v článku Kaffir Albino.²² Knoxův příspěvek

¹⁸RAE, s. 14.

¹⁹BATES, s. 38.

²⁰COLLINSON, Susan, Robert Knox anatomy of race, In: History Today 40, 12, 2008

²¹BATES, s. 36.

²²RAE, s. 21.

vědě nebyl však jen literární. Z Afriky s sebou přivezl kostry, preparovaná zvířata, zbraně, oblečení a lebky tamních obyvatel.

V Anglii však Knox příliš dlouho nepobyl. Jelikož byl stále členem armády, nemohl si dovolit odcestovat svévolně. Povolení k odjezdu z Velké Británie získal Knox 26. září 1821. Stále dostával polovinu svého vojenského platu, ale mohl se na rok vydat na studijní cestu do Francie. Tato část Knoxova života byla bezesporu důležitá pro jeho další kariéru. Nebylo to jen setkání s velkými vědci té doby, na Knoxe zapůsobilo i prostředí tehdejší Francie. Co se týče například pitev, studenti anatomie zde měli lepší zázemí než v Británii: „*In Englan anyone could open an anatomical school and be responsible for the provision of his own "subject" for dissection, but as the only "subjects" which could be legally employed were the bodies of convicted murders, and as the number of these was limited and there were roughly 2, 000 medical students in Edinburgh and London alone, there was no alternative to the horrible practise of grave-robbing by medical students and others.*“²³ Ve Francii byla situace diametrálně odlišná. Pitvy mohly být prováděny pouze ve veřejných školách. Těla pro tyto školy byla obstarávána z nemocnic a chudobinců. Po smrti byla vykonána mše a tělo bylo následně uloženo do márnice, kde zůstalo po dvacet čtyři hodin. Pokud se pozůstali o tělo po tento čas nepřihlásili, bylo převezeno do školy anatomie a po pitvě pohřbeno. Tato praxe zajišťovala dostatek subjektů pro pitvy začínajících anatomů.²⁴

Jak jsem se již zmínil výše, Knox rovněž potkal v Paříži několik inspirativních učitelů. Nejvýznamnější byli Geoffroy Saint-Hilaire a Georges Cuvier. Myšlenky těchto dvou vědců Roberta Knoxe velice ovlivnily: „*It is impossible to over-estimate the influence which Cuvier and Geoffroy had upon him, impossible to comprehend his thought without understanding theirs.*“²⁵ Ve své knize *Great Artists and Great Anatomists* věnoval značnou pozornost životu a dílům právě těchto dvou bývalých učitelů. V úvodu mimo jiné píše: „*This work is composed of two parallel Biographies. The firs comprises the Life a Labours of Georges Cuvier a Geoffroy (St. Hilaire), the men who most contributed to the development of the true relation of Anatomy to the Science of Living Beings.*“²⁶

Cuvier se narodil 23. srpna 1769 Montbéliardu a již od mladého věku prokazoval

²³RAE, s. 23.

²⁴Tamtéž, s. 24.

²⁵Tamtéž, s. 25.

²⁶KNOX, Robert, *Geat Artists and Great Anatomists*, London 1852, s. 5.

mimořádnou paměť a nadání, což mu umožnilo stát se jedním z největších vědců své doby: „Before Cuvier appeared geology was a farce, a subject of ridicule.“²⁷ Svě vzdělání získal na universitě ve Stuttgartu. Po studiu se stal učitelem ve šlechtické rodině v Normandii a do Paříže²⁸ se dostává v roce 1795, kdy získává na Saint-Hilairovu přimluvu místo v Přírodopisném muzeu. Cuvier se na rozdíl od svého kolegy a přítele Saint-Hilaira neúčastnil Napoleonovy výpravy do Egypta a raději zůstal ve Francii.²⁹ Pracoval zejména na rekonstrukci koster zemřelých živočichů a upevňoval své postavení ve vědeckém světě. Jeho vědecký vzhlas rostl a stal se jedním z předních anatomů: „[Cuvier] becoming profesor of animal anatomy, a founder member of the Institut de France in 1795 and permanent secretary of the Physical Sciences division of the Académie des sciences in 1803.“³⁰

Geoffroy Saint-Hilaire byl o tři roky mladší, než jeho kolega Cuvier. Narodil se roku 1772. Již ve svých jednadvaceti letech se stal profesorem v Museum of Natural History. Jak jsem již zmínil, Geoffroy se v roce 1798 účastnil Napoleonova Egyptského tažení. Když se vrátil do Paříže, byl jmenován do Akademie věd. Záhy pro něj měl však Napoleon další úkol.³¹ V roce 1808 byl vyslán do Portugalska: „*after successful mision to Portugal, he was appointed professor of zoology and physiology in the Université de France.*“³² Stejně jako Cuvier se i Saint-Hilaire stal uznávaným vědcem, ovšem jejich názory se zásadně lišily.

Další významnou osobností, se kterou se Knox za svého působení v Paříži setkal, byl Baron Larrey, který byl hlavním lékařem Napoleonovy armády. Přesto, že byl o mnoho starší, než Knox navázal s ním přátelství. To můžeme připisovat i tomu, že díky svým předchozím pracím nebyl Robert již pouhým studentem³³: „That he [Larrey] should have given his friendship to Hospital-Assistant Knox proves that Robert Knox must have been an outstanding figure among the foreign students in Paris in 1821.“³⁴

Knox svůj pobyt ve Francii ukončil na sklonku roku 1822. Tato studijní cesta byla pro Knoxe jistě velmi důležitá a myšlenky především Cuviera a Saint-Hilaira ho velmi

²⁷Tamtéž, s. 6.

²⁸SARTORI, Eric, Velikáni francouzské vědy, Praha 2005, s. 163–164.

²⁹BATES, s. 44.

³⁰Tamtéž.

³¹RAE, s. 26.

³²BATES, s. 44.

³³LONSDALE, s. 17.

³⁴RAE, s 25

ovlivnily i v jeho pozdější práci.

4 Výuka a vytvoření muzea

Po návratu do rodného Edinburghu neustával Knox v práci, ba právě naopak. V letech 1822 a 1824 se zabýval výzkumem na různá témata a své závěry publikoval a přenášel vědeckým společností.²³ Před Wernerian Society prezentoval například práce týkající se bobrů – *Observations of the Beaver considered as an Aquatic Animal*²⁴, kasuárů – *On some Peculiarities of the Structure of the New Hollan Cassowary*²⁵ a , ptakopysků, či jedovatých hadích zubů.²⁶ Velkého úspěchu dosáhl, když zjistil, že ciliární sval není šlacha, jak se tehdy myslelo, ale skutečně sval: *"Používaje komparativní anatomii jako vodítka, pitval Knox oči ještěrek, ryb, chameleonů, ptáků, jelenů a turu. Poté zkoumal oko popraveného kriminálního osm hodin po smrti a četl francouzské a německé monografie na toto téma, než sepsal svou vlastní "Observations on the Comparative Anatomy of the Eye"...".*²⁷ Lonsdale se domnívá, že tento výzkum začal již za jeho působení v jižní Africe: *"...je zde dobrý základ abychom se domnívali, že první pozorování byla učiněna v Kapsku, jelikož pouze tam mohl vidět orgány, které zkoumal v čerstvém stavu."*²⁸

Mimo samotné vědecké práce ho však v té době zajímala ještě jedna věc. Vytvoření muzea komparativní anatomie. Inspiraci mohl najít za svého pobytu v Paříži, kde jeho učitel Cuvier vytvořil obrovské museum *"čítající patnáct set exemplářů savců pětiset různých druhů, šest tisíc ptáků, osmnáct set plazů a pět tisíc ryb"*.²⁹ Obrátil se tedy na člena Royal College of Surgeons of Edinburgh: *"Jelikož jsem se po dlouhou dobu zabýval studiem komparativní anatomie fyziologie, cítil jsem více než většina anatomů velkou potřebu patřičného musea a osteologické sbírky, bez kterých by výzkum komparativní a lidské fyziologie nemohl být prováděn. [...] Pro vytvoření muzea komparativní anatomie jsem ochoten věnovat celou svou práci a čas, s veškerou energií,*

²³BATES, s. 51.

²⁴LONSDALE, s.23

²⁵Tamtéž, s. 25.

²⁶BATES, s. 51.

²⁷RAE, s. 30.

²⁸"...there is good ground for believing that his first observations were made at Cape; for there only could have seen the organs he examined in fresh state." LONSDALE, s. 28.

²⁹BATES, s. 54

...*...obtěže při shánění lidských exemplářů (na pitvy) zvýšily cenu (vědeckou i peněžní) zachovaných vzorků: pouze několik studentů mohlo navštívit tolik pitev, aby se dostatečně seznámili s lidským tělem, a tak potřebovali dobře uspořádané, reprezentativní sbírky.*"³² Svou první cestu v nové funkci podnikl ještě na přelomu let 1824 a 1825, kdy se vydal do Paříže.³³ Ještě tutéž zimu se vyskytla velká příležitost na rozšíření muzejních sbírek, když Charles Bell nabídl část svého muzea ke koupi. Robert Knox byl tedy vyslán spolu s panem Watsonem do Londýna, aby sbírku prohlédl. Ta byla nakonec za tři tisíce liber zakoupena a Knox musel znovu cestovat do Londýna, aby dohlédl na bezpečný transport exponátů do Edinburghu, který byl dokončen 5. srpna 1825.³⁴ Robert Knox se poté pustil do uspořádání sbírek a 15. května 1826 byl zvolen do funkce konzervátora vznikajícího muzea. Neobešlo se to však bez nesnází. Díky své dosavadní svědomité práci byl Knox pro většinu členů Royal College of Surgeons of Edinburg jasným kandidátem na tuto funkci, ovšem Dr. Robertson předložil návrh, aby byla volba odložena a mohlo se přihlásit více kandidátů. Tento návrh byl nakonec odmítnut, ovšem Robertson se nevzdal a navrhl jako kandidáta Dr. Roberta E. Granta. Knox byl však shledán vhodnější osobou a nakonec většinou hlasů zvolen.³⁵

Mohlo by se zdát, že vytvoření muzea člověka naplno zaměstná, ovšem Knoxovi, jehož láska k vědě byla nesmírná, to nestačilo. Rok předtím, než byl zvolen konzervátorem muzea, se dohodl se svým někdejší učitelem Dr. Johnem Barclayem na spolupráci při výuce na Barclayově škole. Tak začala jeho úspěšná kariéra jako učitele anatomie.³⁶ Pro Knoxe to musela být čest, jelikož Dr. Barclay patří mezi nejvýznamnější učitele své doby: *"Dr. Barclay byl nadšený pro anatomii a zasvětil jí celý svůj život. [...] Udělal lidskou anatomii atraktivní a zdá se, že byl první učitel v Británii, který dal směr*

³⁰RAE, s. 31.

³¹BATES, s. 32.

³²„...the difficulty in obtaining fresh human material, had increased the value (scientific and monetary) of preserved specimens: few medical pupils could attenden enough autopsies and dissections to familiarize themselves with the range of normal a dissected appearance, and they needed well ordered, representative collections.“ BATES, s. 55

³³BATES, s. 54.

³⁴LONSDALE, s. 39.

³⁵RAE, s. 35–37.

³⁶Tamtéž, s. 37.

studiu komparativní anatomie. Jeho přednášky byly v té době novátorské a pomohly upevnit charakter Edimburghské školy."³⁷ V roce 1825 mu však již bylo šedesát pět a již neměl dost sil, aby všechny přednášky. Dohoda tedy zněla, že Knox převezme všechny přednášky až na některé, které Barclay nadále vyučoval. Aby se Robert stal řádným učitelem, musel se ještě stát členem Royal College of Surgeons of Edinburgh. Členství bylo podmíněné několika zkouškami, například z anatomie nebo chirurgie a také písemnou prací. Po absolvování těchto zkoušek musel ještě žadatel zaplatit poplatek ve výši dvě stě padesát liber. Robert Knox všechny tyto podmínky úspěšně splnil a nic tedy nebránilo tomu, aby začal přednášet. Díky svému chatrnému zdraví stihl Barclay pouze několik přednášek na začátku semestru 1825–1826 a poté byl nucen odejít na odpočinek a 21. srpna 1826 zemřel.³⁸

Knox převzal všechny přednášky a záhy ukázal, jaký talent pro učitelství měl. Mnozí z jeho žáků se stali významnými lékaři a anatomy, ovšem nebylo to pouze výsledky jeho studentů, které z něj dělali skvělého pedagoga, byl to i zápal a nadšení se kterým přednášel. Brzy dostal od svých žáků přezdívku Knox primus et incomparabilis. Richard Owen, jeden z Knoxových bývalých žáků o jeho přednáškách později řekl: *"...nejlepší, které byli o anatomii kdy předneseny..."*³⁹ Další návštěvník jeho přednášek sir Richard Ward Richardson vzpomínal: *"Knox byl geniální učitel. Vše vyložil jasně a tak, že jeho posluchači si připomněli věci, které si dříve osvojili. [...] Jeden z mých kolegů řekl, že Knox byl jako přednášející "vřelý a příjemný" a nemohl to lépe vystihnout"*⁴⁰ Svůj projev doplňoval Knox pečlivým výběrem oblečení podle poslední módy. Nosil nápadné vesty a kabáty a vše doplňoval šperky. Při svém výkladu se nezaměřoval pouze na strohý výklad látky a přednášky doplňoval *"citacemi ze Shakespeara, Horace a z Tristrama Shandyho a humorem, který hraničil s nevhodností... Vtipy, odbočky od tématu a kontroverzní názory jsou součástí lektorova repertoáru, které si student nejlépe pamatuje, ale jejich účel byl udržet pozornost třídy po mnoho*

³⁷*"Dr. Barclay was an enthusiast in anatomy and devoted his whole time to its pursuit. [...] He made Human Anatomy attractive, and seems to have been the first teacher in Britain to give a direction to the study of Comparative Anatomy. His lectures were greatly in advanced of his time, and helped to sustain the character of the Edinburgh School."* LONSDALE, s. 42–43.

³⁸BATES, s. 55–56.

³⁹*"...the most brilliant ever delivered on anatomy..."* BATES, s. 56

⁴⁰*"Knox was a genius in the art of teaching. He certainly made all matters clear, and that in such a way that his hearers, in listening to him, were reminded of something that they had formerly acquired. [...] One of my colleagues said that as a lecture Knox was "warm and comfortable" and there could not be a better description."* RAE, s. 42.

týdnů, kdy učil základy a podrobnosti topografické anatomie."⁴¹ Knoxova popularita stále rostla a mezi lety 1826 a 1834 měl v průměru 335 žáků a maximum přes pět set.⁴² Díky tak obrovskému zájmu musely být přednášky až třikrát denně (Barclay při svém největším vytížení pořádal přednášky dvakrát denně).⁴³ Dalším důvodem popularity Roberta Knoxe byla vlídnost, se kterou se ke svým žákům choval, i když byl známý svými výpady proti některým kolegům. Zvláště to pak platilo pro ty, kteří anatomii a vědě nevěnovali tolik času a úsilí jako on. Na jejich adresu mimo jiné pronesl: *"Je zde vskutku mnoho lidí, někteří z nich, lituji, že to musím říct učitelé anatomie, kteří si myslí, že anatomie je nejnudnější, nejodpornější a nejnezajímavější ze všech věd a učí ji jako pouhý doplněk chirurgie."*⁴⁴ Knoxův zájem o studenty také dobře zachycuje příběh Thomase Giordaniho Wrighta, tehdy sedmnáctiletého studenta medicíny z Newcastleu, který strávil část zimního semestru roku 1825–1826 v Edinburghu. S Knoxem se seznámil na jeho přednáškách a spřátelil se s ním. Ve svém deníku popisuje péči, se kterou se mu Knox věnoval, když onemocněl a byl v poměrně vážném stavu: *"Knox byl tak laskav, že mě během nejvíce kritického období navštěvoval čtyřikrát nebo pětkrát denně navštěvoval."*⁴⁵

Přes své velké vytížení se Knox rozhodl uspořádat nedělní přednášky pro veřejnost. Týkaly se komparativní anatomie, zoologie, etnologie a měly stejný úspěch, jako přednášky pro studenty. Publikum bylo uchváčeno jeho znalostmi, formou, kterou je podával, i jeho originálními a novátorskými názory⁴⁶: *"Předtím se v lékařských školách mluvílo o rase velmi málo nebo vůbec. On to vše změnil svými Nedělními přednáškami a slovo rasa u jeho studentů zdomácnělo..."*⁴⁷

Robert Knox ovšem vedl i bohatý společenský život a rád pořádal různé včírky. Dokonce se stih i oženit. O jeho manželce se toho příliš neví. Vše, co se v literatuře uvádí

⁴¹"...quotations from Shakespear, Horace and Tristram Shandy, and humour that bordere on the improper...Jokes, asides and controversial opinions are the parts of lecturer's repertoire that students remember best, but their purpose was to hold attention, of classes over many weeks of teaching the basis, and the minutiae, of topographical anatomy." BATES, s. 62.

⁴²Tamtéž, s.61.

⁴³RAE, s.43.

⁴⁴"There is many persons, indeed, some of them, i regred to say, teachers of anatomy, who seem to think that anatomy is in itself the most tiresome, disgusting, and uninteresting of all studies; and...taught it as a mere appendage to surgery..." BATES, s. 63.

⁴⁵"he [Knox] was so good as visit me four or five times a day during the most critical period." JOHNSON, A., My friend Dr Knox: A pupil writes about the anatomist, In: Surgeon 3, 6, 2005.

⁴⁶RAE, s. 45–47.

⁴⁷"Previous his time, little or nothing was heard about Race in medical schools; he changed all this by his Saturday's lectures, and Race became as familiar as household words to his students..." LONSDALE, s. 292–293.

je to, že byla nižšího společenského postavení a manželství tak bylo drženo v tajnosti.⁴⁸ Ačkoli Lonsdale zmiňuje, že toto manželství "svázalo jeho společenský progres"⁴⁹, tak byl Knox v těchto letech oblíbeným a váženým učitelem, avšak blížila se událost, která měla jeho život změnit. Aféra obchodů s vrahy Burkem a Harem.

5 Aféra s Burkem a Harem

Jak jsem se již výše zmínil, obstarávání těl pro pitvy bylo v Británii obtížné. Nebyla to však otázka několika let, tento problém byl dlouhodobý. Projevoval se po několik staletí, ovšem nejhorší byl od první poloviny osmnáctého století do první poloviny století devatenáctého. Jelikož však bylo mrtvých těl zapotřebí a jelikož učitelé za ně dobře platili, mnoho nemajetných lidí si vydělávalo tím, že vykopávali čerstvě pohřbené. Praxe byla asi takováto: *"Kopání bylo prováděno krátkými, rovnými, dýkovitě zahnutými nástroji ze dřeva, aby se zamezilo klapavým zvukům železa narážejícího na kámen. Jakmile dosáhli rakve, vsunuli dva široké háky pod víko rakve, násilím vytáhli pomocí lan a rozbili dostatečně velkou část víka, aby mohli tělo z rakve vytáhnout... [...] Celý proces mohl být dokončen do hodiny... Přenesení přes hřbitovní zeď pak bylo za temného večera jednoduché a jakmile byli na ulici nosič pytle nebudil žádnou pozornost v ranních hodinách."*⁵⁰ Další možná metoda byla, když se prodavači mrtvol dozvěděli o někom, kdo zemřel bez přátel a rodiny, nejčastěji v ubytovně, tak předstírali, že jsou příbuzní a získali tak tělo.

Krise s nedostatkem objektů na pitvy v Edingurghu vrcholila právě v Knoxově době. Byla způsobena špatnými zákony a také tím, že počet studentů medicíny se zvyšoval.⁵¹ Navíc v roce 1826 zavedla Royal College of Surgeons of Edingurgh povinnost pro mediky, že musí mít potvrzení, že provedli pitvu.⁵² To, že učitelé anatomie nakupovali mrtvoly od podezřelých lidí se tak stalo běžnou praxí a zlodějů těl bylo

⁴⁸LONSDALE, s. 36.

⁴⁹LONSDALE, s. 26.

⁵⁰"The digging was done with short, flat, dagger-shaped implements of wood, to avoid the clicking noise of iron striking stones. On reaching the coffin two broad iron hooks under the lid, pulled forcibly up with a rope, broke off sufficient portion of the lid to allow the body to be dragged out...[...] The whole process could be completed in hour...Transference over the churchyard wall was easy in a dark evening, and once in the street, the carrier of the sack drew no attention at so early an hour." RAE, s. 52.

⁵¹RAE, 50–54.

⁵²BATES, s. 61.

mnoho. Nejproslulejšími se však stali Buke a Hare, kteří nechvalně vešli v známost díky West Portským vraždám.

William Burke byl Ir, který se přistěhoval do Edinburghu a živil se jako dělník nebo švec. William Hare měl podobný osud, také irský přistěhovalec, také dělník.⁵³ Spolu s nimi byly do případu zapleteny i jejich partnerky, Hareova manželka a Burkeova přítelkyně Helen M'Dougal.⁵⁴ Burke a Hare se do styku s Knoxem dostali náhodou. 29. listopadu 1827 zemřel přirozenou smrtí starý muž jménem Donald, který byl Hareovým nájemníkem. Jelikož mu byl Donald dlužen čtyři libry, rozhodl se Hare spolu s Barkem jeho tělo prodat.⁵⁵ Při hledání Dr. Monroa, kterému chtěli původně tělo prodat, narazily na jednoho ze žáků Roberta Knoxe, který je nasměroval na jeho adresu.⁵⁶ *"V Knoxově škole potkali Burke a Hare jeho asistenty Jonese, Millera a Fergussona, kteří jim řekli, aby se vrátili po setmění. [...] Burk a Hare se téhož večera vrátili i s tělem schovným v pytli a bylo jim řečeno aby ho položili na pitevní stůl. [...] Knox dorazil, podíval se na tělo a posoudil jeho "čerstvost" a stanovil cenu na 7 liber 10 a požádal Jonese aby zaplatil, což také udělal, a obrátil se a poznamenal k Hareovy a Burkeovy, že "je rád znovu uvidí"."*⁵⁷ Pro dva chudé muže byla suma, kterou obdrželi za mrtvolu značná a v následujícím roce doručily Robertu Knoxovi dalších šestnáct mrtvol. Jelikož se jednalo o malé množství těl v porovnání s celkovým počtem, které Knox pro svou školu pořídil, nevzbudili obvykle žádné podezření. Pokud již nějaké vzniklo, přispěchal Burke, jenž byl člověk výmluvný s dobrým vysvětlením.⁵⁸ Bylo tomu tak například u mladé prostitutky Mary Patersonové. Když Burke donesl tělo do Knoxovy školy, Fergusson tuto mladou ženu poznal a trval na vysvětlení: *"Burke tvrdil, že mrtvolu kopil od staré ženy v Canongate, a že Patersonová se upila k smrti. [...] Jeho vysvětlení bylo reálné, jelikož spočívalo v tendenci k alkoholismu u podobných žen a také proto, že tělo Patersonové bylo cítit alkoholem, když ji přinesl."*⁵⁹

⁵³Tamtéž, s. 67.

⁵⁴Rae, s. 59.

⁵⁵LONSDALE, s. 73.

⁵⁶RAE, s. 57.

⁵⁷*"At Knox's school, Burke and Hare met his assistants, Jones, Miller and Fergusson, whol told them to return after dark. [...] Burke and Hare returned that night with a body in a sack and were told to lay it on the dissecting table. [...] Knox arrived, looked at the body – candellight inspection to assess its "freshness" – named £7 10s as the price, and asked Jones to pay, which he did, remarking to Burke and Hare that he would be "glad to see them again."* BATES, s. 66.

⁵⁸RAE, s. 57–58.

⁵⁹*"Burke declared that he brought the corpse from an old hag in the Cotongate, and that Paterson had killed himself with drinking. [...] His explanation was feasible; it rested on the whisky tendency of all*

System, pomocí něhož Burke a Hare vraždili své oběti, byl jednoduchý. Nalákali do svého domu vdovy, sirotky, prostitutky, lidi, po kterých se nikdo nesháněl, když zmizeli a poté je opyli a udusily. Lonsdale ve své knize popisuje vraždu ženy z vesnice Gimelton: „...*pozval ji [Burke] do svého domu a dal ji hodně whisky...žena se opila a upadla do bezvědomí. Nyní byla ta správná příležitost. Hare dal pevně ruku přes její nos a ústa, aby zabránil dýchání, zatímco Burke si na ní lehl, aby jí znehybnil.*“⁶⁰ Smrti neunikla ani Ann M'Dougal, příbuzná Helen M'Dougalové, která ji pozvala na návštěvu.⁶¹ Poslední obětí těchto dvou vrahů byla paní Dochertyová, jež 30. října 1828. I ta byla zavražděna podle jejich obvyklého postupu. Byla to žebračka, kterou potkali na ulici a pozvali do svého domu, opili a zavraždili.⁶² Druhý den ráno se však Burkovi podnájemníci pan a paní Grayovi ptali po té ženě, kterou předešlý den viděli a bylo jim též podezřelé podivné chování Williama Burka i Helen M'Dougaliové a když zůstali v pokoji sami, objevili pod kupou slámy mrtvé tělo paní Dochertyové. Grayovi vše oznámili policii a ta zatkla jak Burka a Hara, tak i jejich partnerky.⁶³

Odhalení těchto zločinů vyvolalo velké pobouření veřejnosti a soudní řízení bylo bedlivě sledováno. Pro vyšetřovatele nebylo vůbec lehké najít důkazy. Všichni obvinění zpočátku popírali svou vinu a lhali ohledně smrti paní Dochertyové.⁶⁴ Tato situace trvala několik týdnů až do 24. prosince 1828, kdy Hare a paní Hareová začali pravdivě vypovídat a podali svědectví proti svým komplicům, výměnou za beztrestnost u zločinů, o kterých budou vypovídat. To byl rozhodující moment procesu. Do té doby neměl žalobce žádný přesvědčivý důkaz, na jehož základě by mohl podstavit obžalobu. Nebylo ani jasné, jakou úlohu v případě hrál Knox.⁶⁵ Soudní medicína nebyla v té době ještě natolik rozvinutá a bylo tedy těžké rozeznat, jaká zranění vznikla před a jaká po smrti. Toto se pokusil zjistit Dr. Robert Christison: *"V knihách nebyly žádné informace o zraněních způsobených bezprostředně po smrti, kdy v ještě teplém těle proudí krev."*⁶⁶ Jistotu ohledně smrti paní Dochertyové neměl ani Dr. Alexander Black, který byl první,

such women and Paterson's body smelt of liquor when he brought in. RAE s. 58.

⁶⁰"...*he asked her to his house, and gave her lots of whisky...[she got] drank more deeply, and than became comatoze. Now was the fit opportunity. Hare placed his hands firmly over her nose and mouth to stop respiration, while Burke laid himself across her body to ensure stillness.*" LONSDALE, s. 74.

⁶¹RAE, s. 72.

⁶²LONSDALE, s. 75.

⁶³RAE, s. 60.

⁶⁴Tamtéž, 66.

⁶⁵BATES, s. 68–69.

⁶⁶"*There was no information in books worth using on the effect of injuries inflicted immediately after death, while the blood is fluid and the body warm.*" RAE, s. 66.

kdo její mrtvé tělo zkoumal. Klouzal se sice k názoru, že se jednalo o násilnou smrt, ovšem zcela jistý si nebyl, jelikož nemohl určit přesnou příčinu smrti. Symptomy, které našel na těle paní Dochertyové byly totiž podobné těm, jež byly způsobeny udušením se v opilosti. U soudu se ho žalobce Henry Cockburn mimo jiné zeptal: *"Byl vzhled podobný?"* [*Jako u případů kdy člověk zemřel udušením po nadměrném požití alkoholu*] *"Velmi podobný jako u této staré ženy."* *"Měl jste mnoho zkušeností s případy kdy jste věděl, že příčinou smrti bylo udušení?"* *"Až na ty po nadměrném požití alkoholu ne."* *"Když mluvíte o případech udušení, které jste na policii vyšetřoval, byli všechny kvůli nadměrnému pití?"* *"Ano, vím o případě, kdy jich bylo až šest za noc. Bylo to minulý listopad a nevěděli jsme, který vyšetřit jako první."* *"Byli všechny způsobené pitím?"* *"Ano, všechny byly způsobené pitím."*⁶⁷ Po Hareově výpovědi však žalobce dostal do ruky jasný důkaz a soud mohl začít. Souzeni byli pouze William Burke a Helen M'Dougal, jelikož, jak jsem zmínil Hare s jeho ženou měli díky své výpovědi zaručenou beztrestnost. Helen M'Dougalovou zastupoval Henry Cockburn a hlavně jeho zásluhou byla tato žena zproštěna svých obvinění. Svou obhajobu založil na tom, že Helen při vraždách nebyla a pokud se o nich dověděla, byla jen poslušnou ženou svého manžela, a tedy nic policii neoznámila: *"co se týče morálky, byla pod vlivem svého manžela, jak jen žena může být. Velká rezerva tak musí být udělána při souzení jejího chování, díky vlivu, který na ní měl[Burke]..."*⁶⁸ Ten již takové štěstí neměl, a aby odsouzen k trestu smrti oběšením, který byl vykonán 28. ledna 1829. Tato veřejná poprava vzbudila velký zájem lidí a přihlížel jí ohromný dav čítající na 25 000 lidí. Ti se nechtěli spokojit pouze s popravou jednoho z vrahů a provolávali hesla, v nichž se dožadovali potrestání Hara, ale i Roberta Knoxe⁶⁹: *"Hara! Hara! Přiveďte Hara!"* *"Oběste Knoxe!"*⁷⁰ Soud rovněž rozhod, že další den po popravě má být Burkeovo tělo pitváno ve škole Dr. Monroa. Tuto pitvu přišlo sledovat tolik lidí, že se na mnoho z nich ani nedostalo. Jen studentů medicíny přišlo přes 200, ovšem většina z nich se do pitevný vůbec nedostala, jelikož ta

⁶⁷*"Where the appearances the same?" "Very similar as in this old woman." "Have you had much experience in cases of persons that you knew were suffocated?" "I can't say that, except from drink." "What do you mean when you talk of case coming in to the Police Office as cases of suffocation: were they all from drink?" "Yes, I have known six cases in one night. It was in November last, and we did not know which apply to first." "From drinking?" "From drinking." RAE, s. 67.*

⁶⁸*"in a moral sence, was as completely under Burke's influence as any wife could be to any husband. Great allowance must be made in judging of her conduct, from the control which he may have exercised over her..." Rae, s. 83.*

⁶⁹Bates, s. 71.

⁷⁰*"Hara! Hara! Bring out Hara!" "Hang Knox!" Rae, s. 87.*

již byla plná přihlížejících lidí.⁷¹

Jak jsem již naznačil výše, veřejný hněv se snesl i na Dr. Knoxe. Přestože nebyl nikdy obžalován a vše nasvědčovalo tomu, že nevěděl o tom, jak byla těla pro jeho anatomické demonstrace obstarávána, veřejné mínění bylo jasně proti němu. To nezměnila ani Burkeova výpověď, v níž jasně prohlásil, že Knox o vraždách nevěděl: *"Burke prohlašuje, že ani doktor Knox ani některý z jeho asistentů ho nenabádali k vraždě a že ctihodný gentleman pan Ferguson byl jediný, který se kdy o tělech zmíni, když se ptal, kde jsme vzali tu mladou ženu Patersonovou."*⁷² Veřejná nenávist ke Knoxovi došla až tak daleko, že 12. února spálil a oběsil rozhněvaný dav jeho figurínu a vydal se dokonce až k jeho domu a rozbil několik oken.⁷³ Podobné akce a shromáždění se odehrávaly i před Knoxovou školou. Když byl pokřik davu slyšitelný až v učebně, Knox promluvil k svým studentům: *"Pánové, jste znepokojeni těmito zvuky, kterým jste bez pochyby připsali správný význam. Ale nebuďte vyděšení! Je to můj život ne váš, o který usilují. Tito útočníci mohou být velkou hrozbou, ale jsou příliš zbabělí, než aby zaútočili na tak semknutý kolektiv gentlemanů, jako vidím před sebou."*⁷⁴ Tento přístup jeho žáci oceňovali. Nehledě na to, že přes problémy, které kauza s Burkem a Harem Knoxovi způsobila, nevynechal ani jednu přednášku.⁷⁵ Byla to však většina jeho podporovatelů, *"...Knoxovými nepřáteli byly noviny, které ho až na pár výjimek obviňovaly, a také jeho rivalové z anatomických škol, kteří předstírali, že Knoxovo dobré postavení a úspěch spočívalo v zásobování od Burka, čímž se snažili co nejvíce poškodit jeho reputaci."*⁷⁶ Jelikož útoky v novinách na Knoxe neustávaly, rozhodl se spolu se svými přáteli v prvních měsících roku 1829 pro vytvoření komise, jež měla nezávisle prošetřit jeho zapojení do vražd. Jednalo se o skupinu devíti mužů, mezi nimiž byli zástupci profesí akademického a veřejného života – právník, profesor chirurgie, profesor obecné historie

⁷¹Rae, s. 87.

⁷²"Burk declares that doctor Knox Never incoureged him Niether taught or incoreged him to murder any person nether any of his asistents that worthy gentleman Mr Ferguson was only man that even mentioned any thing about the bodies He inquired where we got that young woman paterson." Bates, s. 72.

⁷³Lonsdale, s. 79.

⁷⁴"Gentlem, you are disquited by these noises, to which, no doubt, you attach a proper meaning. Do not be alarmed! It is my life, not your's they seek. The assailants of our peace may be big in meance, but they are too cowardly in act to confront such a phalanxed body of gentlemen asa I see before me." Rae, s. 92.

⁷⁵Rae, s. 92.

⁷⁶"...enemies of Knox was the Press, which, with few exceptions, blame him. Than his rivals in Anatomical school, who pretended they saw in the Burke supply his vantage-ground and sucess and who tried to damage his reputation to the utmost." Lonsdale, s. 79.

či bankéř. Nejednalo se však o skupinu přátel Roberta Knoxe, ale o skupinu lidí, kteří chtěli zjistit pravdu. Po několik týdnů se zabývali obviněními, která byla proti Knoxovi novináři vznesena, výslechem svědků a posouzením všech důkazů. Svou správu dokončili 16. března a jejich závěr zněl, že Knox nemůže být viněn z jakéhokoli porušení zákona, či jakéhokoli zapojení do vražd Buka a Hara. Knox poté tuto zprávu odeslal do časopisu Caledonian Mercury, aby vešla ve známost.⁷⁷ Zajímavé informace, které podporují nevinu dr. Knoxe, nalezneme i v deníku Thomase Wrighta, kterého jsem v této práci již zmínil. V jeho deníku byl nalezen dopis, který byl adresován editoru Newcastle Courant, ale který ovšem nebyl nikdy odeslán. Přesto obsahuje postřehy, které stojí za zmínku: *"Veřejnou kritiku vzbudilo to, že doktor a ti kdo provádí pitvy, museli, podle známek násilí na tělech, ihned zjistit, že objekty jim přinesené byly zavražděny. Prováděl jsem pitvy u dr. Knoxe v letech 1825–1826 a mohu tuto domněnku spolehlivě vyvrátit. Zvažme, jak jsou dodávky lidského materiálu ze hřbitovů obstarávány...[popis viz s.]; zvažme tyto vnější okolnosti a pak tedy není divu, že vnější projevy násilí zůstali bez povšimnutí. [...] Je zde ještě jeden důkaz Knoxovi nevinu a to od takové autority jako je dr. Christison, profesor soudního lékařství v Edinburghu, jehož pozorování nemusí být tak známá. Krátká ukázka z jeho Report of Cases of Legal Evidence publikovaná v Edin. Surgical Journal v březnu 1829 zakončí mé poznámky – Na těle pani Cambelové, říká dr. C., každá osoba, jejíž pozornost by nebyla podnícena tím, že by bylo řečeno, že příčina smrti je neznámá, ale jedná se pravděpodobně o vraždu, by mohla přehlédnout známky, které by podnítily podezření z uškrcení."*⁷⁸

Nakonec se mohlo zdát, že Robert Knox vyšel z nepříjemné aféry s Burkem a Harem vcelku dobře. Veřejné protesty proti němu nakonec ustaly a jeho přednášky byly populárnější než kdy před tím. Co však bylo pro Knoxův pozdější život důležité, bylo to,

⁷⁷Rae, s. 94–97.

⁷⁸"The general outcry is that the doctor and his dissectors must have instantly detected the murdered subjects so barefacedly brought to them by the marks of violence upon the bodies. I was a dissector in Dr Knox's rooms in 1825-6 and can most readily answer that assumption in the negative. Let it be considered how the usual supply of materiel from the burying ground is obtained...let these usual appearances of a subject, I say, be considered and it must cease to be a wonder that external signs of violence pass unnoticed. [...] There is one more evidence of no less authority than Dr Christison, Professor of Medical Jurisprudence in Edin., whose observations may not be so well known. A short extract from his Reports of Cases of Legal Evidence in the Edin. Surgical Journal Mar 1829, will conclude my remarks - 'In the body of the woman Campbell', says Dr C, 'no person of skill whose attention was pointedly excited by being told that from general circumstances murder was probable but the manner of death unknown, could have failed to remark signs that would raise a suspicion of suffocation.'" JOHNSON, A., My friend Dr Knox: A pupil writes about the anatomist, In: Surgeon 3, 6, 2005., s. 409.

že jeho kolegové, kteří ho neměli rádi, ať už z toho důvodu, že mu záviděli, nebo jen z osobní antipatie, začali proti němu brojit více než v letech minulých.

6 Odchod z muzea

V roce 1929 byl James Syme jmenován jako jeden z kurátorů muzea, jehož byl Knox konzervátorem. Syme neměl Knoxe příliš v lásce a jako jeho nadřízený Knoxovi začal znepríjemňovat práci. Vše pak vyvrcholilo v roce 1831.⁷⁹ Knox se dostal se Symem do křížku, a ten se rozhodl přednést celou záležitost před komisí. Výsledkem bylo, že Knox byl napomenut za to, že se ke svému nadřízenému nechoval s náležitým respektem a úctou. Tím však celá záležitost neskončila. Na Knoxe začaly být kladeny nesmyslné požadavky s cílem co nejvíce mu znepríjemnit práci. Další konflikt nastal ještě téhož roku. Opět se jednalo o to, že Knox neprojevil *"řádné množství ochoty ke splnění stanoviska kurátorů, ale naopak, jim házel klacky pod nohy."*⁸⁰ Knox již nebyl ochoten tyto útoky na svou osobu snášet a 9. června 1831 rezignoval na svou funkci. Muselo to být pro něj těžké rozhodnutí, jelikož stál u zrodu tohoto muzea a uspořádání a katalogizaci věnoval mnoho svého času. Robert Knox se tedy mohl věnovat pouze svým přednáškám a vědeckým pracím.⁸¹

V roce 1831 se v Londýně staly události podobné těm, které se staly v Edinburghu několik let před tím. Dva muži Bishop a Williams zavraždili čtrnáctiletého italského chlapce za účelem prodeje těla anatomům. To zvedlo, jako vraždy Burka s Harem v Edinburghu, velkou vlnu hněvu, což vedlo 1. srpna 1832 k zavedení Anatomy Act. Tento zákon upravoval legální možnosti pro získání těla pro pitvu. Těla mrtvých, o které se nikdo do čtyřiceti osmy hodin nepřihlásil, nebo která byla pozůstalými poskytnuta, mola být přesunuta do škol anatomie⁸²: *"...v Edinburghu byly nyní tři hlavní zdroje: Královská nemocnice, vězení a pět Edinburghských farností..."*⁸³ Tento zákon však mohl být v platnosti již dlouho, neboť v roce 1828 zde již byly návrhy od Edinburghský anatomů na zavedení podobného zákona, který by dokázal zajistit dostatečný počet subjektů pro pitvy legální cestou. Tyto návrhy však byly předneseny

⁷⁹Bates, s. 87–88.

⁸⁰"...a proper degree of willingness to meet the views of the Curators, but had, on the contrary, thrown many obstacles in their way." Rae, s. 108.

⁸¹Rae, s. 108.

⁸²Rae, s. 111–113.

⁸³"...there were now only three sources of supply: Royal Infirmary, the gaols, and the five Edinburgh parishes..." Bates, s. 91.

krátce před odhalením vražd Burka a Hara v atmosféře, která poté na veřejnosti vládla, nebylo možné tento zákon prosadit.⁸⁴ Mohlo by se zdát, že díky tomuto zákonu byl zajištěn dostatek těl pro pitvu, ovšem nebylo tomu tak: *"V semestru 1833–1834 obdržel Knox do vánoc pouze devět mrtvých těl..."*⁸⁵ To mělo samozřejmě dopad i na spokojenost studentů, jejich počet začal pomalu klesat.

Toto však nebyl jediný problém, se kterým se musel Robert Knox potýkat. Musel se také vypořádat s útoky ze strany svých kolegů. Pokud však budeme objektivní, musíme přiznat, že Knox o nich mnohdy také mluvil velmi nezdvořile. Cílem jeho jízlivých poznámek se stal například dr. John Thomson či dr. Liston. Známa je pak Knoxova rozmlůvka s Johnem Starkem. Tento amatérský přírodovědec obvinil na jednom ze zasedání Royal Society of Edinburgh Roberta Knoxe z plagiátorství. Pro Knoxe to byla velká urážka, zvláště od člověka, který nebyl ani vědcem. Tyto jeho špatné vztahy se svými kolegy mohly být i důvodem, proč v příštích letech žádná z jeho žádostí o akademický post na Edinburghské universitě neuspěla.⁸⁶ Poprvé se pokoušel o místo profesora patologie 6. července 1837, když se dozvěděl, že John Thompson, který tuto funkci doposud zastával, se rozhodl rezignovat. V dopise, kterým o pozici žádal se snažil shrnout všechny své úspěchy a vysvětlil, že právě on je vhodným kandidátem.⁸⁷ Ostatní profesori university však očividně nechtěli, aby tuto funkci dostal a hned druhý den poté, co odevzdal svůj dopis navrhli zrušení tohoto postu. Dokonce došli tak daleko, že se zavázali převzít Thomsonovi přednášky a navíc mu platit roční důchod ve výši 150 liber.⁸⁸ Tato praxe pak byla uplatňována až do roku 1842. Knox se však nevzdal a za nedlouho požádal o post profesora fyziologie, byl ovšem znovu odmítnut. ⁸⁹

Rovněž se prohluboval i problém, který jsem naznačil výše – ubývajícím počet studentů. V roce 1841 se problém stal kritickým. Celkový počet studentů medicíny v Eninbughu klesl na 356, čímž logicky klesl i počet studentů navštěvujících jeho přednášky. Knox se snažil tuto nepříznivou situaci změnit, například spojením se svým bývalým žákem Robertem Lonsdalem, ovšem bezúspěšně.⁹⁰ Jako by jeho starostí nebylo málo, v roce 1841 respektive 1842 zemřela jeho žena a syn.

⁸⁴Rae, s. 62.

⁸⁵*"In the 1833–4 session, Knox had received only nine cadavers by christmas,..."* Bates, s. 95.

⁸⁶Rae, s. 115–117.

⁸⁷Lonsdale, s. 200.

⁸⁸Batej, s. 99.

⁸⁹Rae, s. 121.

⁹⁰Rae, s. 123 – 125.

V následujících letech se Robert Knox živil především psaním. Psal mimo jiné pro The Lancet, London Medical Gazette či Medical Press.⁹¹ Rovněž pořádal přednášky pro veřejnost. Z těch pak vznikla jeho známá kniha The Races of Man. Svou kariéru coby učitele se snažil oživit roku 1844, kdy jeden semestr vyučoval na Street School of Medicine v Glasgow: *"Jeho třída byla však tak malá, že se rozhodl vrátit svým žákům zápisné a ještě před listopadem odjet."*⁹²

Do středu pozornosti se Knox znovu dostal až v roce 1847. Bylo to však v souvislosti s aférou Johna Henryho Osborna, který za svých studií medicíny padělal certifikáty o návštěvě přednášek.⁹³ Případ se dočkal značné pozornosti, jelikož John Edward Fosbrook publikoval závěry svého vyšetřování v magazínu Lancet. Certifikát o návštěvě kurzů, který Osbornovi údajně vystavil Knox, byl datován do roku 1840 a stálo v něm toto: *"Mr. John Henry Osborn navštěvoval mé anatomické demonstrace na School of Queen's College, Argyle-Square, Edinburgh od 4. listopadu 1839 do 1. května 1840. Tento kurz obsahoval sto ukázek a on pečlivě prováděl pitvy v průběhu této doby."*⁹⁴ Fosbrook však dokázal, že v této době navštěvoval John Osborne Nottingham Free Grammar School a nemohl tedy být pravidelným účastníkem Knoxových přednášek. Rovněž dokázal, že certifikát, který měl Osborne od svého otce a ve kterém stálo, že byl Osborne jeho učedníkem při vykonávání lékařské praxe, byl také špatně datován. Tajemník Royal College of Surgeons of Edinburgh pan Scott kontaktoval dopisem Roberta Knoxe, aby ho upozornil na článek, ve kterém byla výše uvedená tvrzení napsána. Scott požadoval po Knoxovi vysvětlení, zda Osborne jeho přednášky navštěvoval či ne. Z dopisů, které si tito dva muži vyměnili se zachovaly pouze fragmenty. Zdá se však, že Knox nepodal žádné uspokojivé vysvětlení. 2. srpna proběhlo jednání President's Council of the Royal College of Surgeons of Edinburgh, jehož závěr byl Knoxovi tlumočen v dopise⁹⁵: *"Pane, na schůzi Royal College of Surgeons of Edinburgh, která se dnes konala, byla předložena celá korespondence, kterou jsem s vámi měl, a mám pokyny vás informovat, že škola je plně rozhodnuta neuznat všechny vaše*

⁹¹Rae, s. 128.

⁹²*"So small was his class, that he returned his fees to his pupils before November was out."* Lonsdale, s. 259.

⁹³Bates, s. 119.

⁹⁴*"that Mr. John Henry Osborn attended my anatomical demonstrations at the School of Queen's College, Argyle-Square, Edinburgh, from the fourth day of November, one thousand eight hundred and thirty-nine, to the first day of May, one thousand eight hundred and forty; that this course included 100 demonstrations; and that he carefully dissected during the same period."* Bates, s. 120.

⁹⁵Rae, s. 136, 143.

budoucí kurzy, neobdrží-li uspokojivé vysvětlení na můj dopis z 29. června...“⁹⁶ Dopis s Knoxovou odpovědí se rovněž ztratil. Víme jen to, že byl odeslán 29. října, ovšem jeho obsah nebyl pravděpodobně natolik přesvědčivý, aby zvrátil rozhodnutí o neuznávání certifikátů o absolvování Knoxových přednášek. To znamenalo, že Robert Knox již mohl přednášet pouze pro širokou veřejnost a byl to tedy i konec jeho pedagogické kariéry.⁹⁷

V této době však vznikly jeho nejznámější knihy. V roce 1850 byla vydána kniha *The Races of Man* a v roce 1852 vyšly knihy *Great Artists and Great Anatomists* a *Manual of Artistic Anatomy*. *The Races of Man* je jeho nejznámější knihou, která se zabývá lidskými rasami, a proto bych jí a některým Knoxovým myšlenkám o rase zasvětil příštích několik stránek.

7 Race of Man

*"Rasa je vše na světě: literatura, věda, umění - Civilizace na ní závisí."*⁹⁸ To jsou známá Knoxova slova z předmluvy jeho knihy *The Races of Men: A Philosophical Enquiry into the Influence of Race over the Destinies of Nations*. Tato jeho nejznámější kniha, která se zabývá rasami vznikla z jeho přednášek a byla vydána roku 1850⁹⁹: „*Již od začátku své kariéry lektora anatomie poukazoval na důležitost studia ras a po roce 1834 vštěpoval svým přátelům své vyspělejší názory: bylo to v roce 1846, kdy se odvážil oslovit nevědecké (nemedické) publikum. Tyto přednášky způsobily senzaci svou novotou a nemalou kontroverzi v tisku. Poprvé anglické obecnost naslouchalo originální konstrukci historie člověka, sledující lidskou povahu, individuální, společenskou a přírodní k všeprostopupšímu nezměnitelnému fyzickému charakteru rasy.*“¹⁰⁰ Před tím než shrnu zásadní myšlenky Knoxova díla bych však rád naznačil vývoj nauky o lidských rasách v dobách, které předcházely vydání jeho díla. Budu se snažit stručně shrnout zásadní myšlenky a také Knoxovo stanovisko k nim.

⁹⁶"Sir, At a meeting of the Royal College of Surgeons of Edinburgh held here this day, the whole correspondence which I have had with you was produced, and I am instructed to inform you that the College is fully resolved to disallow all future courses of instruction given by you, if they do not receive a satisfactory answer to my letter of 29th June..." Rae, 144.

⁹⁷Rae, 145–146.

⁹⁸"Race is everything: literature, science, art – in the world, civilization, depends on it." Knox, s. V.

⁹⁹Rae, 128–130.

¹⁰⁰„From the early period of his career as an anatomical lecturer, he pointed out the import of the study of Race, and, after 1834, he had indoctrinated the majority of his friends with his more advanced views; it was in the year 1846 that he ventured to appear on a public platform to address non-medical audience. In the language of the day, these lectures caused a sensation by their novelty, and let to talk out much of doors, and no small amount of controversy in the press. For the first time English mixed audiences listened to an original construction of human history, to the tracing of human character, individual, social, natural, to the all-pervading, unalterable physical character of Race.“LONSDALE, s. 295.

Od kdy však můžeme mluvit o rasové teorii? Kdy lidé začali na základě fyzických odlišností rozdělovat lidstvo na jednotlivé rasy, které mají své charakteristické vlastnosti a rozdílné fyzické a mentální schopnosti? „*Rasová ideologie v moderním smyslu je relativně pozdním fenoménem. Starově, středověk a raný novověk až do druhé poloviny osmnáctého století ji neznaly.*“¹⁰¹ Nicméně již i v předcházejících dobách si byli lidé vědomi své odlišnosti. Kresby lidí výrazně odlišného vzhledu byly nalezeny i v hrobkách vládců starověkého Egypta.¹⁰² Ovšem toto uvědomění si rozdílů ve vzhledu ještě nemůžeme nazývat rasovou ideologií, jelikož z této odlišnosti nebyli vyvozovány závěry týkající se fyzických a mentálních předpokladů. Stejně tomu tak například bylo i později v Evropě, kdy se lidé snažily tuto rozdílnost vysvětlit například na základě biblických událostí. Georgius Hornius se tak ve své knize *Arca Noae, sive Historia Imperiorum et Regnorum* z roku 1666 usuzuje, že lidé různé barvy pleti jsou potomky Noemových synů.¹⁰³ V druhé polovině sednáctého století však vyšlo pojednání *Nouvelle division de la Terre, par les différentes especes ou races d'hommes qui l'habitent*, které sepsal francouzský lékař François Bernier a ve kterém již nebyly rozdílnosti v lidském vzhledu přisuzovány biblickým příběhům: „François Bernier rozlišil čtyři rasy, z nichž první obývá Evropu (bez Laponska), západní Asii včetně Indie, severní Afriku a Ameriku (v tomto případě měl určité pochybnosti), druhá subsaharskou Afriku, třetí východní Asii a čtvrtá Laponsko.¹⁰⁴ V dalších desetiletích se lidská rasa stávala více a více frekventovaným objektem pro vědecké práce. Ke zrození moderní rasové teorie přispěli svými pracemi mnozí význační vědci své doby. Byli mezi nimi například Gottfried Wilhelm Leibniz, John Lock, David Hume, Carl Linné, Arthur Gobieau či Georges Luis Le Clerc de Buffon. Dalším významným mužem, který se zabýval otázkou rasy byl Johann Fridrich Blumenbach. Tento muž, který působil na universitě v Göttingenu rozlišoval celkem pět odrůd (v pozdější práci přešel k pojmu rasa) lidského druhu. Mezi tyto odrůdy či rasy patřily: evropská, mongolská, etiopská, etiopská a malajská.¹⁰⁵ „*Blumenbach, výrazně ovlivně Buffonem, byl křesťanským monogenistou, který nepochyboval o jednotném původu lidstva; jednotlivé odrůdy chápal jako lokální varianty, které se zrodily v důsledku procesu degenerace. Prvotním typem v dějinách*

¹⁰¹BUDIL, Ivo, *Jitro árijců*, Praha 2006, s. 16.

¹⁰²Tamtéž.

¹⁰³BUDIL, Ivo, *Zrození moderní rasové teorie: Život a dílo Victora Courteta*, Brno 2006 s. 44.

¹⁰⁴Tamtéž.

¹⁰⁵BUDIL, Ivo, *Úsvit rasismu*, Praha 2013, s. 609–614.

lidstva byla kavkazská odrůda, reprezentovaná Evropany. Z ní se zrodily odrůdy etiopské a mongolské, jejichž smíšením s odrůdou kavkazskou vznikly dvě přechodné varianty, americká a malajská.¹⁰⁶ S Blumenbachovým názorem však ostře nesouhlasil Robert Knox. V předmluvě *Races of man* píše: „*Brzy jsem prozkoumal Blumenbachovu práci,....nedokonalou práci, která nevedla k žádným závěrům, vyučující fyziologii tak starou jako Herodotus či Hippokrates.*“¹⁰⁷ Knox se s Blumenbachem rozcházel nejen v tom, že Knox byl polygenistou, ale i v myšlence, že by degenerací či mezirasovým mýšením mohla vzniknout nějaká další svébytná rasa: „*Příroda nevytváří žádné muly, žádné hybridy, ani u člověka ani u zvířat. Když se náhodou objeví, tak brzy zase zmizí, buď jsou neplodní, nebo jeden či druhý čistý druh převládne a ten slabší zmizí.*“¹⁰⁸ Knox rovněž odmítal i bádání Jamese Cowlese Pricharda, který měl velký vliv na vědu o rase na Britských ostrovech.¹⁰⁹

Myslím, že tento velmi stručný přehled vývoje nám bude pro tuto práci stačit a že nyní se již můžeme přesunout přímo ke knize *The Races of Man*. Jak jsem se již zmínil, kniha *The Races of Man* byla vydána roku 1850. Byl zde však problém s tím, jak byla pasána. Jelikož Robert Knox v té době potřeboval peníze, rozhodl se knihu vydat co nejdříve, což způsobilo, že kniha působila chaotickým a nesoudržným dojmem. To přiznával i Knox. V úvodu *The Races of man* o své knize píše: „*....není to nejlepší, není to systematické, není to metodické, ale přide mi topřizpůsobené pro velký počet čtenářů, kteří přetože jsou vzdělání, nejsou vědci.*“¹¹⁰ Knox ve své knize snaží podat svůj pohled na otázku rasy. „*Knox se snažil dát studiu o race nový směr. Zaprvé si prál mít přesný záznam normální stavby lidského těla, jeho osteologii, nervový systém atd., poté jeho odchylky, rudimenty, nadměrné nebo abnormální, aby mohl udělat historii fyziologie člověka tak přesnou jak jen je to možné; zastával názor, že toto může být uděláno poze kompetentní osobou, důkladně edukovanou pro tuto práci znalostí komparativní a lidské anatomie. Zaměří se na poznání člověka v celé jeho celistvosti –*

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 614.

¹⁰⁷ „*I early examined the work of Blumenbach,....an imperfect work, leading to no results; teaching a physiology as old as Herodotus or Hippocrates.*“ KNOX, *The Race of Man*, s. 4.

¹⁰⁸ „*Nature produces no mules; no hybrids, neither in man nor animals. When they accidentally appear they soon cease to be, for they are either non-productive, or one or other of the pure breeds speedily predominates, and the weaker disappears.*“ KNOX, *The Race of Man*, s. 65–66.

¹⁰⁹ BUDIL, Ivo, *Zrození moderní rasové teorie: Život a dílo Victora Courteta*, Brno 2006 s. 48.

¹¹⁰ „*....it may not be the best: it is not systematic; it is not methodical; but it seems to me adapted to very numerous class of reader; who, though highly educated, are yet not scientific.*“ Knox, s. 7.

geografické, historické a fyzické."¹¹¹ V knize kapitoly věnované saské či skandinávské rase, rase židovské, keltské, slovanské či rase černé. Každá rasa má své charakteristické mentální a fyzické schopnosti a odlišnou fyziognomickou stavbu těla. Některé rasy mají podle něj zvláštní nadání pro hudbu a umění, jiné jsou zase obdařeny bojovým duchem. Rasy o, který psal se Robert Knox snažil poznat co nejlépe a často i osobním pozorováním. Můžeme se tak dočíst jak navštívil různé cikánské osady, či jak jel do Holanska, aby zde mohl pozorovat rasu židovskou. Toto pozorování, kdy se sám setkával s objekty svého zájmu ho odlišovalo od jeho tehdejších kolegů: „*To bylo zcela odlišné od práce jiných etnologů té doby, jako např. Pricharda, kteří byli závislí na poznámkách svých informátorů, kteří jim poskytli etnografická data pro výzkum.*“¹¹² Jako červená nit se celým dílem táhne myšlenka, která je připomínána snad v každé kapitole. Je to již zmíněná neměnost ras. Žádná rasa nemůže být podle Knoxe změněna podněmím a žádná nová rasa nemůže ani být vytvořena mezirasovým myšlením. Jelikož se tato Knoxova teorie vyskytuje v jeho knize několikrát přijde mi vhodné ji popsat jako první.

S myšlenkou o tom, že pokud se jedinci dvou odlišných ras budou množit mezi sebou a po čase se projeví dominance jedné nad druhou, jež tu slabší nakonec pohltní, souvisí i otázka kolonizace cizích území. Ve své knize dává několik příkladů. Jedním z nich je dobývání jižní Ameriky Španěly. Přestože Španělé při dobytí rozsáhlých území latinské Ameriky pobili mnoho původních obyvatel a mnoho dalších zemřelo v dalších dobách na nemoci, není jich vláda na tímto územím trvalá. Důvodem je to, že tam pořád zůstalo mnoho zástupců původních obyvatel, ale přísun španělských osadníků je limitován: „*Došlo k smíchání indiánské a keltsko-iberské krve; výsledkem byli mulati. Ale nyní, když došlo k zastavení přísunu španělské krve, musí vymizet také mulati, jelikož se po nějaké době stanou neplodnými, pokud budou uzavírat manželství jen s dalšími mulaty. Nemohou se již navrátit ke španělské krvi, jelikož její přísun byl zastaven. Nutně se tak*

¹¹¹ „Knox sought to give a new direction to the study of race. In first place, he wish to have faithful record of Man's normal structures, his osteology, nervous system &c., than the deviations, rudimentary, excessive or abnormal, so as to make the history of the psychical man as complete as possible : this, he maintained, could be done by competent persons thoroughly educated for the work by knowledge of comparative anatomy as well as human. He aimed at a knowledge of Man in all his entirety – geographical, historical, and physical.“ Lonsdale, s. 289.

¹¹² „This was considerably different from the work of other ethnologists from the period—such as Prichard—who were solely reliant on the observations of informants to supply them with ethnographic data for their investigations.“ SERA-SHRIAR, Efram, Ethnology in the metropole: Robert Knox, Robert Gordon Latham and local sites of observational training, In: Studies in History & Philosophy of Biological & Biomedical Sciences 42, 4, 2011. s. 489.

musí vrátit k indiánskému rodu."¹¹³ Stejný problém vidí Knox i v kolonizaci severní části Amerického kontinentu. Tam zatím není situace pro osadníky tak kritická jako na jihu, ovšem pokud by byl přísun osadníků zastaven, následovala by i v této části Ameriky po nějakém čase postupná přeměna obyvatelstva k původní rase. Další překážkou v kolonizaci cizích krajin je také odlišné podnebí. To má na člověka, který v něm nebyl narozen také negativní důsledky.¹¹⁴ Isobel Rae ve své knize cituje Knoxe: *„Inklinuji k tomu názoru, že černé rasy mohou po mnoho let držet tropické regiony. Mnoho zemí, které jsou nyní pod vojenskou okupací bílé rasy, se vrátí černé...“*¹¹⁵ A znovu ke stejnému tématu: *„Ani Kelt ani Sas nemůže pracovat v tropické zemi. Může se země zmocnit, jako jsme to udělali i Indii, a držet jí pomocí armády, [...] ale nemůže ji kolonizovat. Není to část Británie a nikdy nebude.[...] Pokud si Indii udržíme, bude to jen jako nadvláda vojenských pánů nad zotročeným obyvatelstvem.“*¹¹⁶ Vliv prostředí však podle Knoxe nemůže zapříčinit dědičnou a trvalou fyzickou či mentální změnu a odmítá všechny myšlenky, které to považují za možné. Své výtky směřuje již na učení Hippokratovo, které označuje za fikci a vytýká mu nedostatek důkazů pro vědecky přesné závěry. Tato jeho kritika antického myslitele je v práci zmíněna hlavně z toho důvodu, že podle samotného Knoxe ovlivňoval myšlení jeho současníků.¹¹⁷ Knox mimojiné odmítá Hippokratovy teorie o působení prostředí na lidské rasy: *„V jeho [Hypokratových] poznámkách najdeme hypotézy: 1) Že klima či vnější podmínky dělají člověka statečným či zbabělým, svobodným mužem či otrokem; jinými slovy, že lidská mysl je důsledkem klimatu. 2) Že klima a ostatní vnější vlivy shrnuté ve vyjádření „Vzduch, voda a místo“ (Hypokratés!) podmiňují postavu, pleť a mentální schopnosti člověka [...] 3) Že takovéto změny v tělesné formě a mentálních schopnostech [...] se stanou časem trvalými, dědičně přenosnými a tudíž nezávislými na jejich prvotní*

¹¹³ „Then came the admixture with the Indian blood and the Celt-Iberian blood; the produce being mulatto. But now that the supplies of Spanish blood have ceased, the mulatto must cease, too, for as a hybrid he becomes non-productive after a time, if he intermarries only with mulatto: he can no longer go back to the Spanish blood: that stock has ceased: of necessity then he is forced upon the Indian breed.“ KNOX, s. 66.

¹¹⁴ KNOX, s. 72–73.

¹¹⁵ „I incline then to the opinion that the dark races may for many ages hold the tropical regions; that many countries now in the military occupation of the fair races may and will revert to the dark...“ RAE s. 129

¹¹⁶ „Neither Celt nor Saxon can labour in a tropical country, they may seize a country, as we have done India, and hold it by bayonets. [...] but we cannot colonize it; it is no part of Britain in any sense, and never will be. [...] If we are to hold India, it can only be as military masters lording it over a slave population.“ Rae, s. 129.

¹¹⁷ KNOX, 103.

příčině...“¹¹⁸ Takovéto teorie jsou pro Knoxe nepřijatelné. Stejně jako další Hyppokratovy myšlenky, například, že záměrná změna tvaru lebky působením tlaku jak se to dělo u některých společností, začne být v průběhu času dědičná. Knox dává několik příkladů pro vyvrácení takovýchto hypotéz. Mimo jiné uvádí, že deformace nohou čínských žen není dědičná, ani deformace hrudníku v důsledku nošení korzetu či obřízka u Židů. Všechny tyto procedury jsou již prováděny po generace, přesto výsledek ani jedné z nich nestal dědičným.¹¹⁹

Nyní bych se rád dostal k popisu jednotlivých ras, které Robert Knox rozlišoval. U každé z nich bych chtěl shrnout ty nejdůležitější a nejvíce charakteristické rysy a vlastnosti, jenž jim skotský vědec přiřkl. Když začal Knox se svými přednáškami na téma rasy, nebyli jeho názory obecně přijímány. V úvodu knihy *The Races of Man* si stěžuje na situaci ohledně výzkumu lidských ras, jenž v té době v Británii panovala: *„Proslulý Prichar, s těmi nejlepšími úmysly, uspěl ve zmatení anglické mysli co se otázky rasy týká. Tomuto zmatení, jak jsme viděli, podlehl i učitelé a vědci. Jako důsledek tohoto uvedení v omyl, se mysl veřejnosti upnek k Tasmánii, polárnímu kruhu, či zemi Hotentotů, kdykoli je slovo rasa vysloveno. Angličan nemůže uvěřit a těžko může být přesvědčen, že rasy člověka, odlišné od sebe jak jen to je možné, obývají nejen kontinentální Evropu, ale také Velkou Británii a Irsko.“*¹²⁰ Na následujících řádcích se nejprve zmíním o rasách, které podle Knoxe obývali Evropu a poté popíší jeho myšlenky týkající se ras mimoevropských.

Jako první bych rád pohovořil o rase saské, či jak jí také někdy Knox říká skandinávské. Tuto rasu, ke které se řadí i on sám, považuje Knox za nejlepší. Starověcí zástupci této rasy obývali Norsko, Dánsko, Švédsko, Holštýnsko, pobřeží Baltu a okolí

¹¹⁸ „In his writings we find hypotheses – 1st, That climate or external circumstances make man brave or cowardly, freeman or slaves; in other words, that man’s mind was the result of climate. 2ndly, That to clima and to other external circumstances, summed up in expression, „Air; Water; and Place“ (Hyppocrates!) might be traced all differences in the form, complexion, and mental qualifications of man[...] And 3rdly, That such alterations in form and mind, [...], become in time permanent, transmissible by hereditary descent, and so independent of their original producing causes...“ KNOX, s. 82–83.

¹¹⁹ KNOX, s. 99–101.

¹²⁰ „The illustrious Prichar, with the best insentions in the world, has succeed in misdirecting the English mind as to all the great questions of race. This misdirection has told, as we have seen, even on the scholar a scientific man. As a consequence of this misdirection, on the mere mention of the word race, the popular mind flies off to Tasmania, the polar circle, or the land of Hottentots. English man cannot be made to believe, can scarcely be made to comprehend, that the races of man, differing as widely from each other as races can possibly do, inhabit, not merely continental Europe, but portion of Great Britain a Ireland.“ KNOX, s. 23–24.

Rýna.¹²¹ Jak jsem se již zmínil považuje Knox tuto rasu za nejkvalitnější a přisuzuje jí zejména velké fyzické schopnosti: „*Za všech klimatických podmínek a okolností jsou Sasové vysokou mocnou a atletickou rasou člověka; nejsilnější rasa na povrchu země. Mají světlé vlasy, modré oči a tak kvalitní pokožku, že mohou být považováni za jedinou světlo rasu na zemi.*“¹²² Vyznačují se rovněž velkou enegičností a provitostí, která překonává ostatní rasy. Dalším charakteristickým rysem saské rasy je jejich touha po svobodě. Mají odpor ke starým rodovým dynastiím vládnoucí v té době v Evropě a Knox tvrdí, že právě členové této rasy jsou jedinými skutečnými demokraty. Proto jich spousta odešla do severní Ameriky či jako v případě Holanďanů do jižní Afriky. Zástupci skandinávské rasy mají velkou úctu k zákonům, ovšem musí to být takové zákony, které si vytvořili oni sami. Tedy ne k těm, které jim nadiktují členové jiných ras. Sasové jsou rovněž výbornými vojáky, pokud se ovšem naučí disciplíně. Pak se díky svým fyzickým předpokladům a velké sebedůvěře mohou měřit s jakoukoli jinou rasou. Tato jejich neochvějná důvěra v sama sebe je natolik velká, že opovrhuje lidmi, které bychom označil jak geniální¹²³: „...*nemůžou vydržet myšlenku, že by mu byl nějaký v čemkoli člověk nadřazen.*“¹²⁴

Skandinávská raso obývá nejen kontinentální Evropu, Ameriku či jižní Afriku, ale i Britské ostrovy. Na nich pak však najdeme i zástupce jiných ras: „*Byl přesvědčen [Knox], že i samotná Britská společnost je rozdělena na rozdílné rasové skupiny a tento fakt mohl mít klíčový efekt na její historii, současný politický život a budoucí perspektivy.*“¹²⁵ Jsou to především Keltové, Židé a Romové. Jako další se tak budu věnovat těmto rasám.

Keltkou rasu můžeme v Evropě nalézt například ve Francii, Irsku, Walesu nebo ve Skotsku. Jedním z hlavních znaků keltské rasy je její bojovnost: „*Válka je hra, pro kterou byl Kelt stvořen. Zde je silná stránka jeho fyzické a morální osobnosti;*

¹²¹ KNOX, s. 45.

¹²² „*In all climes, and under all circumstances, the Saxons are a tall, powerful, and athletic race of man; the strongest, as a race, on the face of the earth. They have fair hair, with blue eyes, and so fine a complexion, that they may almost be considered the only absolutely fair race on the face of the globe.*“ KNOX, s. 50.

¹²³ KNOX, s. 53–60.

¹²⁴ „...*he cannot endure that any man is really superior in anything to himself.*“ KNOX, s. 58.

¹²⁵ „*He was convinced that even British society itself was split into distinct racial groups, and this fact should have had a crucial impact on its history, contemporary political life and future prospects.*“ Budil, s. 74–75.

vzrůstem a vahou jsou však Keltové jako rasa podřazeni Sasům...“¹²⁶ Ač často obývají stejná území, jsou Keltové a Sasové podle Knoxe velice rozdílné rasy: „*Mě se zdají Kaledonští Keltové ze Skotska jako rasa odlišní od Sasů z nížin stejné země, jak jen mohou dvě rasy být...*“¹²⁷ Pro sasy nemá včerejšek žádný význam, je to rasa, která žije pro dnešek a zítřek¹²⁸, nadruhou stanu keltská rasa sní o dobách minulých a o budoucnosti příliš nepřemýšlí. Keltové vynikají také v a umění a mají poměrně dobrý hudební sluch. Zejména jejich literatura je výjimečná, ať už jsou to autoři z Francie nebo Španělska, jejich díla dosahují velkých kvalit. Avšak největší centrum umění je podle Knoxe Paříž. Rovněž úroveň věd je v tomto městě na velmi vysoké úrovni.¹²⁹ Dalším charakteristickým rysem francouzských Keltů je i jejich touha po svobodě či rovnosti. Kořeny této touhy sahají podle Knoxe až do dávných dob formování Francouzského státu. Již od těchto časů byla většina půdy ve Francii vlastněna panovníkem, aristokracií či duchovenstvem a „*národ bez půdy se samozřejmě stane národem otroků.*“¹³⁰ Ovšem problém tkví v tom, že ani po své revoluci se francouzští Keltové nebyli schopni s touto otázkou vypořádat.

Jak jsem se již zmínil, další dvě rasy, které obývají Velkou Británii jsou Romové a Židé. I v tomto případě bych přeložil několik nejdůležitějších znaků, které jim Robert Knox přisuzoval.

Nejprve krátce o Romech. Knox přiznává, že nemůže přesně rekonstruovat jejich historii, ale domnívá se, že jejich přeci přišli do Evropy z východu. Svá tvrzení o této rase zakládal především na osobním pozorování, které prováděl například v Derbyshieru, kde se Romové usazovali na zimu, aby se po jejím skončení mohli opět vrátit ke svému kočovnému způsobu života. Tuto rasu shledává Knox neaktivní ve většině aspektech lidského snažení. Podle něj nepřispěli světu ničím dležitým, ani literaturou, ani uměním. Od saské rasy se rovněž diametrálně liší v tom, že naprosto odmítají pracovat a obživu shánějí buď žebrotou nebo loupením¹³¹. O jejich vzhle píše: „*Jejich muži jsou dobře rostlí, malí a čilí; ženy vypadají dobře jen po krátký čas, ale nemají prvky krásy, nebo jen velmi málo z nich...Mluví sprostě a hrubě, ale přesto se*

¹²⁶ „*War is the game for witch the Celt is made. Herein is the fort of his physical and moral character: in the stature and weight, as a race, inferior to the Saxon...*“ KNOX, s. 319.

¹²⁷ KNOX, s. 14.

¹²⁸ KNOX, s. 58.

¹²⁹ KNOX, s. 320–325.

¹³⁰ „*A nation without land, became, of course, nation of slaves.*“ KNOX, s. 329.

¹³¹ KNOX, s. 151–168.

zdají cudné; nikdy nejsou dobře oblečeny – ony a jejich dědi chodí v hadrech. Naopak muži středního věku jsou většinou dobře oblečeni a obuti...“¹³²

Co se týče Knoxova názoru na Židy, tak ty popisuje v mnoha ohledech podobně jako Romy. Stejně jako oni mají Židé nechuť k práci a ani jejich rasa nemá ambice vytvářet umění či provozovat vědy. Co se vzhledu týče, tak si všímá jejich dlouhých vlasů a vousů, velkého nosu, oválného obličejce a světlé pokožky. Židovské ženy také nepovažuje za příliš atraktivní.

Domnívám se, že tento popis několika evropských ras je pro tuto práci dostatečný a že demonstruje Knoxovo uvažování o nich. Na závěr bych ještě napsal několik řádků o rasách, které Robert Knox označoval jako tmavé. Do této kategorie zařazoval značnou část mimoevropských ras. Mimo jiné píše o obyvatelých Afrky, Amriky, Asie i o Eskymácích. Vnější rozdíly vidí Knox například ve větší horní čelisti či ve tvaru kostí nosu. Tyto rasy, jejichž území bylo v tédobě většinou dobyté evropany, považuje Knox za podřadné vůči rasám evropským: „*Zaprvé, co se týče fyzické síly, jsou tmavé rasy většinou podřadné Sasům a Keltům...Zadruhé, ve velikosti mozku se zdají být značně podřadné vyšším rasám...*“¹³³

Tolik tedy ke Knoxově knize a Knoxově pohledu na lidské rasy. Jeho teorie a názory, z nich mnohé byli ve své době značně originální, jsem se snažil předložit v jakémsi souhrnu a vystihnout ty nejdůležitější.

8 Konec života

Roku 1853 Royal Free School of Medicine nabídla Knoxovi možnost stát se profesorem anatomie. Tato škola byla přidružená k The Royal Free Hospital a tyto dvě instituce byly založeny Williamem Marsdenem. Otevření školy bylo plánované na 1. říjen 1853: „*...mezi inzeráty na lékařské školy se objevil sylabus pro podzimní semestr na lékařskou a chirurgickou školu Royal Free Hospital. Měla zde být vyučována anatomie, fyziologie, chemie, zákony a praxe medicíny, chirurgie forenzní medicína a lékařství. Přednášky z*

¹³² „*Their men are well enough made, small and active; the women looks well for a short time, but they have not the elements of beauty, or at least very few of them...Dirty and croase in language beyond belief, they are yet seeming chaste; never vell dresed – they and their childre are in rags; the middle-agedman, on the contrary, are generally well dressed, well shod...*“ KNOX, s. 159.

¹³³ „*First, as regard mere physical stenght, the dark race are generally much inferior to the Saxon and Celt...Secondly, in size of brain they seem also considerably inferior to the above races...*“ KNOX, s. 226.

deskriptivní a chirurgické anatomie by byly vyučovány dr. Robertu Knoxovi..." 134 Bohužel pro Knoxe, stále platilo nařízení z roku 1847, díky kterému byly všechny jeho certifikáty pro studenty neplatné, a tak z jeho účasti na tomto projektu muselo sejít.

Nemožnost vrátit se ke svému povolání, to musela být pro Knox velká rána, ovšem nemělo zůstat jen u profesního neštěstí. Jak výstižně píše ve své knize Rae: "*Jak se zdá, u Knoxe osobní tragédie vždy následovala tu profesní.*"¹³⁵ V roce 1854 totiž zemřel Knoxův syn Robert: "Byla to velká rána pro otce, ze které se nemohl vzpamatovat několik měsíců. Ten mladý muž byl Knoxovi nesmírně podobný ve vzhledu i chování a slibný co se týče schopností a úsudku."¹³⁶

Roku 1857 byl jmenován patologem v nemocnici a provozoval i soukromou praxi. Zemřel po krátké nemoci 20. prosince 1862

9 Závěr

Robert Knox byl velice zajímavou osobou v lidských dějinách. Již od svého mládí prokazoval mezi vrstevníky svou výjimečnost. Již na střední a vysoké škole byl oceňován za své práce. Právě škola, respektive učitelé v ní, Knoxe nesmírně ovlivnily. Měl to štěstí, že se za svých studií většinou setkával s inspirativními lidmi. Ať už si vzpomeneme na dr. Barclaye, u kterého studoval, když navštěvoval Edinburghskou universitu, nebo na Cuviera či Saint-Hilaira, se kterými se potkal ve Francii. Je pravděpodobné, že právě zkušenosti se setkáním s těmito významnými osobnostmi Knoxe utvářeli i jako pedagoga. Spojil se v něm příklad učitelů z mládí s přirozeným talentem a nákloností k jeho studentům.

Vše mu vycházelo až do roku 1827. Do toho roku, kdy byly odhaleny Burkovo a Harovo vraždy. Od této chvíle nabrala jeho kariéra pozvolný pád. Kolegové se od něj začali odvracet. Možná proto, že mu záviděli úspěch, možná proto, že on se od nich stihl odvrátit dřív. Ať to však již bylo tak a nebo tak podporovatelů a přátel mezi kolegy neměl mnoho. Jediný kdo mu byl věrný byli jeho studenti. Avšak i oni časem odešli. Nastala tak paradoxní situace, že Knox *Primuse et Incomparabilis*, který učili největší lékařskou

¹³⁴"...among the Medical School Advertisements, appeared the syllabus for the autumn session of the Royal Free Hospital Medical and Surgical School. There were to be lectures in Anatomy and Physiologi, Chemistry, Principles and Practice of Medicine, Surgery, Forensic Medicine, and Materia Medica. The lectures in Descriptive and Surgical Anatomy would be given by Dr Robert Knox..." Rae, s. 153.

¹³⁵Rae, s. 154.

¹³⁶Lonsdale, s. 355.

třídu, která byla v Británii kdy shromážděna, teď byl naprosto bez studentů. Avšak ani poté se nestáhl do ústraní, ale naopak začal publikovat a veřejně přednášet. Právě tyto jeho přednášky o rase dali vzniknout knize *The Race of Man*. Knoxovo vnímání rasy bylo novátorské a takové byli i jeho postupy při jejím pozorování. Jistě, dalo by se namítnout, že jeho myšlenky byly rasistické, ovšem to se nám možná je zdá při pohledu z naší doby. Když se však podíváme na Knoxovo dílo pozorněji, všimneme si silného antikoloniálního citění, či toho, že až by se to na první pohled nemuselo zdát byl spíše monogenistou.

Jedno je však jisté. Ať je nám postava Roberta Knoxe sympatická nebo ne, ať s jeho myšlenkami souhlasíme nebo jsou úplným opakem těch našich, jeho život se musí každému zdát fascinující.

10 Summary

This bachelor thesis describes life and racial theory of Scottish Robert Knox. In the first few chapters I will describe his childhood and his growing up and his studies at Edinburgh University. Then I am going to describe the most important parts of his life like the Burke and Hare affair or some of his racial theory. He brings a new point of view to the racial theory.

11 Seznam použité literatury

- BATES, A., W., *The Anatomy of Robert Knox: Murder, Mad Science and Medical Regulation in Nineteenth-Century Edinburgh*, Eastbourne: Sussex Academic Press, 2010.
- BUDIL, Ivo, T., *Úsvit rasismu*, Praha 2013.
- BUDIL, Ivo, T., *Jitro Árijců: Život a dílo Arthura Gobieaua, zakladatele árijské ideologie*, Praha 2006.
- BUDIL, Ivo, T., *Zrození moderní rasové teorie: Život a dílo Victora Courteta*, Brno 2005.
- COLLINSON, Susan, Robert Knox anatomy of race, In: *History Today* 40, 12, 2008.
- CURRIE, A., S., Robert Knox, Anatomist Scientist and Martyr, In: *Proc. Roy. Soc. Med.* 26, 1, 1933.
- JOHNSON, A., My friend Dr Knox: A pupil writes about the anatomist, In: *Surgeon* 3, 6, 2005.
- KNOX, Robert, *The Races of Men: A Philosophical Enquiry into the Influence of Race over the Destinies of Nations*, London: Henry Renshaw, 1862.

KNOX, Robert, Man: his structure and physiology : popularly explained and demonstrated, London and New York: H. Bailliere, 1857.

LONSDALE Henry, A Sketch of the Life and Writings of Robert Knox the Anatomist, London: Macmillian, 1870.

MACLAREN, I., Robert Knox MD, FRCSEd, FRSEd 1791-1862: The first Conservator of the College Museum, In: Journal of the Royal College of Surgeons of Edinburgh 45, 6, 2000.

RAE, Isobel, Knox the Anatomist, Edinburgh and London: Oliver and Boyd, 1964.

SARTORI, Eric, Velikáni francouzské vědy, Praha 2005.

SERA-SHRIAR, Efram, Ethnology in the metropole: Robert Knox, Robert Gordon Latham and local sites of observational training, In: Studies in History & Philosophy of Biological & Biomedical Sciences 42, 4, 2011.

TARANT, Z., TYDLITÁTOVÁ, V., BUDIL, I., ARAVA-NOVOTNÁ, L., PARUSHEV, P., HOŠEK, P., MICHLEAN, A., Faces of Hatred - Contemporary Antisemitism in its Historical Context, Plzeň: Západočeská univerzita, 2012.